

THOR HEYERDAHL, EL DARRER VÍKING

Introducció de:

Santiago Vilanova

President de l'associació
Una Sola Terra

Thor Heyerdahl (Larvik, Noruega, 1914 - Colla Micheri, Itàlia, 2002), antropòleg, explorador i escriptor, va ser una personalitat amb una visió profundament ecologista de l'existència i amb una concepció holística del món. La seva primera aventura fou el 1936 quan va viatjar des de les gèlides terres noruegues fins a la perduda illa de Fatu Hiva, a l'arxipèlag de les Marqueses. Volia retrobar –com ho havia fet el pintor Paul Gauguin– l'essència del primitiu, de la natura verge. Thor i la seva muller Liv van embarcar-se en el *Comissaire Ramel* a Marsella –el mateix vaixell que van agafar Josep Maria de Sagarra i la seva esposa Mercè Devesa quan fugien de la Guerra Civil– rumb a Tahití. Anys després, el 1951, essent Thor ja famós, es retrobà amb el nostre dramaturg a casa del propietari de l'editorial Juventud, Josep Zendera, que li havia editat la versió castellana i posteriorment catalana de l'expedició de la Kon-Tiki.

L'antropòleg i explorador havia tingut una mare liberal, amant de la biologia i de l'etnografia, que el va introduir a les teories de Darwin i a la lectura de Schopenhauer. El seu pare era, en canvi, religiós, pragmàtic i negociant. La personalitat de Thor es configurà com una síntesi d'aquelles dues filosofies d'entendre la vida. La mare li va donar el sentit

del risc i de la investigació. («Era una mestressa de casa però hauria d'haver estat una científica.») Del pare, un fabricant de cervesa, heretà la capacitat d'organització i de trobar patrocini per a les seves costoses expedicions.

Agent al servei dels aliats durant la Segona Guerra Mundial, Heyerdahl disposava d'una gran capacitat d'estratega que al llarg dels anys va resultar a favor de la defensa del planeta i dels oceans. Les seves expedicions eren estudiades meticulosament i contrastava els seus objectius amb les opinions d'experts i científics. Com si fos un periodista d'investigació, cercava els millors interlocutors i els anava a veure d'una punta a l'altra del món. Fins i tot indagà en els arxius secrets del Vaticà.

Thor Heyerdahl es va fer cèlebre per haver organitzat el *Kon-Tiki*, un rai construït amb nou troncs de balsa de la selva peruana units amb caps de cànem, que va sortir el 27 d'abril de 1947 del port del Callao (Perú) i amb l'ajuda dels

Thor Heyerdahl amb el llibreter Josep Porter i Rovira durant la seva darrera estada a Barcelona el juny de 1999.

vents alisis arribà a Raroia (Polinèsia) el 7 d'agost. Aquella va ser una travessia mítica de 101 dies i 8.000 quilometres pel Pacífic que provocà un gran impacte mediàtic a nivell mundial. Formaren la tripulació, a més de Thor, quatre noruecs: Knut M. Hangland, Erik Hesselberg, Torstein Raaby i Herman Watzinger i Bengt Danielsson, un suec que seria, junt amb la seva muller Marie Thérèse, un dels principals activistes contra les proves atòmiques franceses a la Polinèsia.

«El record d'aquell viatge és bellíssim: només cel i mar, que per la nit era fosforescent pel plàncton. Un oceà net, tan net com ho era en la antiguitat. No vam veure ni una sola deixalla humana! Pocs anys després en altres rutes per l'Atlàntic o per l'Índic, començaren a flotar residus de quitrà. I avui els oceans fan pena!»

Com Jacques-Yves Cousteau –i en una època en què tot just despertava l'audiovisual–, Thor va transmetre a milions de persones la il·lusió pel viatge i el desconegut. El documental que va rodar *The Kon-Tiki Expedition*, va ser premiat amb un Òscar el 1951, i el seu llibre, traduït a 67 llengües, ha estat, després de la Bíblia, el més venut de la història.

Després del *Kon-Tiki* organitzà noves expedicions destinades a demostrar la capacitat de navegació de les cultures antigues tot aprofitant els coneixements que tenia dels vents, de l'astrologia i de l'art de construir embarcacions. Amb el *Ra I* (1969) i el *Ra II* (1970) va travessar l'Atlàntic des d'Àfrica amb naus de papir fetes a l'estil dels vaixells de l'Egipte faraònic. A continuació va dur a terme l'expedició *Tigris* (1977-1978), i les arqueològiques *Galàpagos* (1952-1953),

Maldives (1983-1984) i *Tucumé* (1988). Thor Heyerdahl fou, també, el primer gran divulgador de l'illa de Pasqua i de la cultura *rapa nui* gràcies a les exploracions realitzades els anys 1955-1956 i 1986-1988. En aquesta darrera hi participaren els catalans Antoni Pujador i Francesc Amorós. En el seu llibre *Aku-Aku* desxifra els enigmes entorn als moais i les lluites tribals entre els habitants de l'illa volcànica més llunyana del planeta.

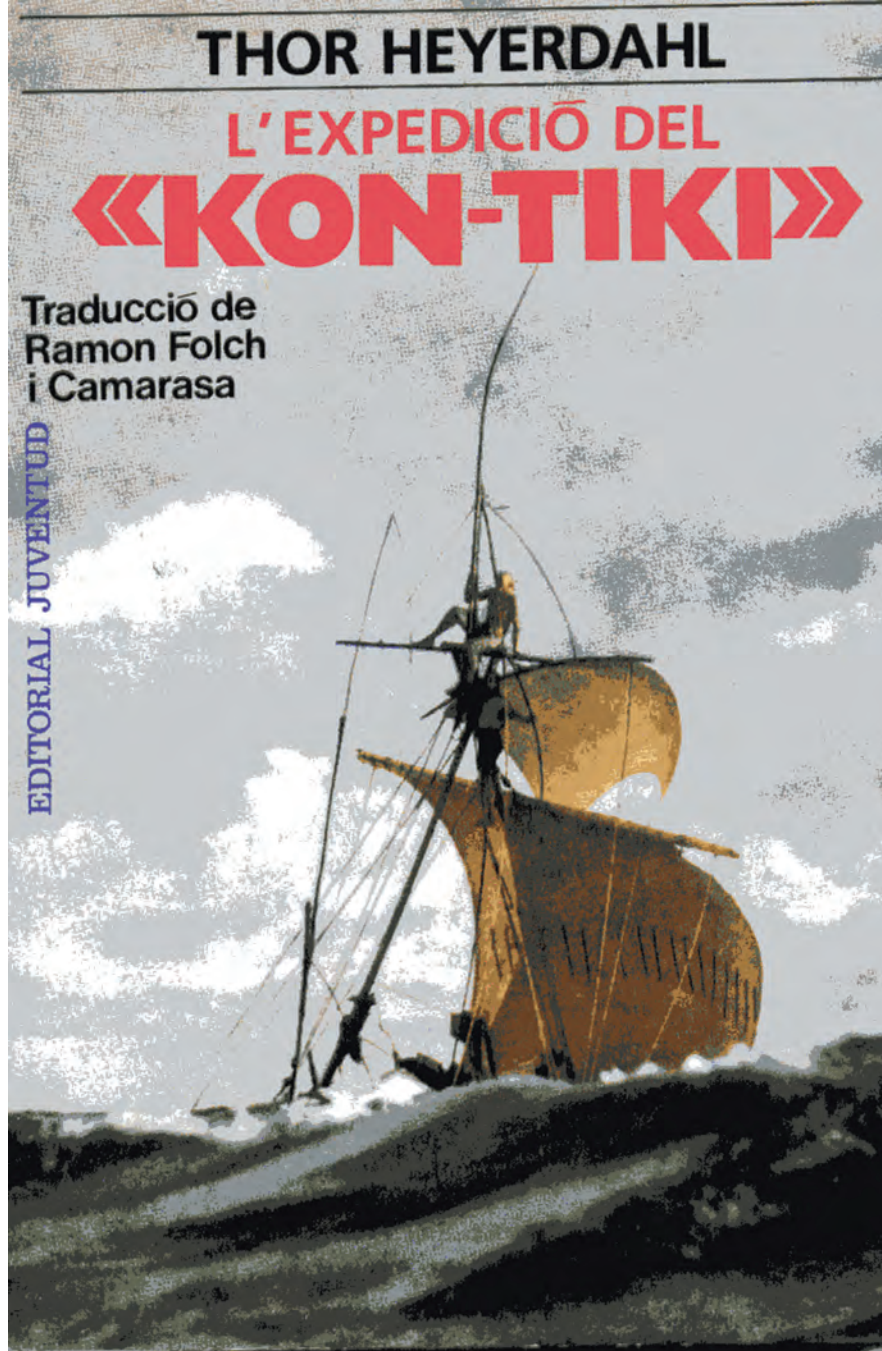
Finalment, es va quedar a viure amb la seva darrera muller, Jacqueline Beer, a les illes Canàries, on es va lliurar a investigar intensament les piràmides escalonades de Güümar, a Tenerife, construïdes pels guanxes: «Els aborígens de les Canàries, provinents d'Àfrica i del Sàhara, extingits pels espanyols durant el segle XV». Per aquestes tasques arqueològiques va rebre el suport econòmic de l'armador noruec Thomas Olsen.

El 5 de juny de 1999, Dia Mundial del Medi Ambient, va acceptar venir a Barcelona a fer una conferència al Saló de Cent, convidat per l'Ajuntament de la ciutat i la nostra associació, Una Sola Terra. Li vam suggerir que ens sintetitzés la seva llarga experiència de relació amb la naturalesa i que ens expliqués com veia el futur del planeta en el nou mil·lenni. No ens va decebre. En aquella històrica intervenció hi va haver coneixement científic, aventura, comunicació i amor per la vida.

Durant la seva estada ens va explicar els projectes que tenia als seus 85 anys: un llibre sobre la presència dels vikings en el Nou Món l'any 1001; la continuïtat de les excavacions arqueològiques a Gümarn; la presentació mundial del seu darrer llibre, *Siguiendo las huellas de Adán*, i la revisió del guió d'una pel·lícula sobre el *Kon-Tiki*.

El seu esperit d'investigació i de curiositat era tal que no volia marxar de Barcelona sense entrevistar-se amb el llibreter Josep Porter i Rovira perquè li expliqués la seva teoria sobre la catalanitat de Cristòfor Colom. Amb el bibliòfil –que va morir dies després d'aquella inesperada visita– va parlar llargament sobre el controvertit mapa de Vinlàndia, actualment propietat de la Universitat de Yale i que Porter no va adquirir per considerarlo una falsificació.

D'aquells dies ens queden records inoblidables i una lliçó de coratge, humilitat i passió per la naturalesa: «No sóc religiós, però en la naturalesa hi ha una força que no es pot mesurar que ha creat del no-res, d'aquest planeta que abans era una bola de foc n'ha esdevingut un mar de vida que hem de preservar».

L'expedició del rai Kon-Tiki (1947)

LA DARRERA ENTREVISTA A THOR HEYERDAHL

Quan se'm va plantejar de fer la transcripció i traducció de l'última entrevista que s'havia fet a Thor Heyerdahl, un munt de records m'assaltaren la ment. Recordava que de petita m'havien explicat el conte de la Kon-Tiki, i fins i tot encara guardo una petita reproducció de la balsa, que vàrem fer amb canyes i palets. Feia temps que la Kon-Tiki i la seva història romanien amagades entre els meus records. Però el mateix temps ha fet que rescatés la bella aventura, i ara, després de llegir el llibre de l'expedició, escrit pel mateix Thor Heyerdahl, m'adono

que potser ell va ser un dels últims grans exploradors del nostre planeta, un gran observador, un gran lluitador, una persona amb una visió crítica de la societat i amb una visió holística del món en què vivim. La seva mentalitat oberta, el seu amor per descobrir el món i l'home, i la seva empenta són admirables, i el missatge que ens va voler transmetre a través d'aquesta entrevista fa que hom es plantegi de nou on està arribant l'home i quin és el paper que hauria de tenir dins el planeta blau.

Begoña Vendrell, Sots-directora d'Omnis cellula

Santiago Vilanova introdueix Thor Heyerdahl en una de les seves intervencions durant el Dia Mundial del Medi Ambient a l'Ajuntament de Barcelona.

S. Vilanova: Sr Heyerdahl, vostè és un gran aventurer... un home de ciència. Ha fet moltes coses que han influït enormement moltes generacions. És un mite del segle XX. Quin és el missatge que donaria a les generacions futures?

T. Heyerdahl: Bé, abans que res, jo voldria dir a la gent jove que no s'han de desesperar. Han de ser optimistes, i han d'adonar-se que totes les possibilitats són aquí. Sempre ha estat així i sempre ho serà. Primer, han de sentir realment per ells mateixos què és el que volen fer. No han de deixar que altres persones els diguin: "estudiaràs això", o "tu seguiràs amb el negoci del teu pare": ells han de fer-ho si realment senten que és allò que de debò han de fer. Han de ser honestos, més que amb ningú, amb els altres, però també amb ells mateixos, i sentir-se segurs que estan escollint l'opció correcta. Haurien de sentir-se còmodes, conscients que "faig això pel meu propi profit, sense fer mal i sense empipar d'altres persones". Així doncs, és impossible per a una persona com jo de donar cap mena de consell especial, vull dir, que cada persona ha de sentir quin hauria de ser el seu camí.

Conec molta gent jove que vénen i em diuen: "Jo vull ser explorador, però no hi ha res a explorar: el pol nord, el pol sud, les selves, el desert: tot ha estat descobert i explorat! De manera que... què podem fer?" Aleshores jo els dic que estan mal informats. Els fan creure que el nostre planeta ha estat explorat, que és avorrit, que només necessitem entreteniment, i que si volem explorar hem d'anar a d'altres planetes, i que si no podem anar allà, doncs molt bé, aleshores creem entreteniment artificial, de persones fent la guerra de les galàxies... Els duem fora de la realitat. I encara estem vivint en un món real, tal i com l'home ha fet des de fa centenars de milers d'anys. Si vols explorar, has de saber que fins i tot a la superfície del planeta pots trobar-hi coses, si tens els ulls oberts, si entens què és el que busques. Jo mateix he vist que els científics i els profans són semblants. Aquells creuen que, a no ser que una cosa estigui escrita en un llibre, no existeix... Però això és erroni!

Puc donar com a exemple un cas al Perú,

on deu anys enrere una persona de ment oberta em va comentar que en cert indret hi havia unes estructures importants fetes per l'home, que hi anés a donar-hi una ullada. Deia que tothom pensava que eren muntanyes naturals, erosionades, a l'horitzó, però les podies veure des de la carretera panamericana! No estaven marcades al mapa i quan vaig anar a veure-les amb aquest home —el qual, per cert, va resultar ser un arqueòleg de ment oberta, en Walter Alba, peruà—, i hi vaig arribar, vaig veure aquells grans turons... i tenien bigues que sobresortien pels costats! No era roca, sinó adobe, i eren piràmides enormes. I això era desconegut per al món científic, en general, i no es trobava sobre el mapa. En aquell temps jo tenia bones relacions amb el govern del Perú, de manera que de seguida vaig obtenir permís per començar les excavacions amb un grup internacional d'arqueòlegs que vaig organitzar amb els amics del museu Kon-Tiki. Vàrem trobar que aquestes eren les piràmides de major tamany de tot Sud-Amèrica, les piràmides de Tukama, a la vall de Lambayeque.

Amb les excavacions vàrem trobar piràmides, vàrem trobar una gran quantitat d'artefactes, i el govern ha fet un museu local amb tot el que anava sortint d'allà. D'altres estructures, potser no tan impressionants, o no tant fantàstiques, han estat negligides a les Illes Maldives perquè la gent va pensar que eren estructures naturals. I més recentment, a Tenerife, en la vall de Guimar, en una illa amb quatre milions de turistes, la gent corrent es preguntava què eren aquelles estructures que hi havia, i eren piràmides escrites sobre el mapa de la ciutat de Guimar, però ningú no se n'adonava. I va ser gent corrent, la que va alertar-nos, de manera que em van enviar una fotografia i vaig pensar que allà hi havia alguna cosa d'importància. Vàrem anar-hi, i ara és un monument nacional. En un any vàrem tenir 120.000 visitants!

Per tot el món hi ha descobriments a fer. A Sardenya, a Sicília, hi ha estructures similars que no s'han tingut en consideració, però ara només parlo d'allò que és visible per a l'ull si saps el que pots esperar trobar i el que hi trobes. Però pensa en tot el que hi ha d'amagat sota l'oceà (perquè el nivell del mar ha canviat) o sota el desert del Sàhara (que està cobrint grans cultures en allò que havia estat una gran terra verda). De manera que, si vols explorar, saps que en aquest planeta hi ha encara moltíssims descobriments interessants per fer-hi.

Sabem que a la Lluna no hi ha ningú... ara tenim una molt bona idea de què és el què hi ha... i ho sabem molt bé! No estic en contra de l'exploració de l'espai, que trobo absolutament fascinant, però hi ha molta gent que pensa que trobarem coses més interessants a Venus, a Mart. Ara sabem, gràcies a les investigacions modernes, que a Mart no hi trobarem mai restes de civilització; a Venus n'hi pot haver una en el futur, en teoria, però allà tot està bullint, massa calent, i no s'hi pot viure. Has de viatjar durant generacions a la velocitat de la llum per arribar a un altre sistema solar, on puguem trobar-hi vida. Jo mateix estic segur que hi ha vida a d'altres planetes, però a d'altres sistemes solars. Aleshores has de fer saber a la gent jove que mai no hi arribaran ells mateixos. Potser els seus rererebesnéts hi arribaran, però hauran de passar generacions en una càpsula... de manera que si volem explorar-los, hem de trobar telescopis que ens duguin enrere en el temps, perquè els estels que veiem, els veiem tal i com eren fa molts milers d'anys. Aquí sí que hi ha exploració de l'espai i és una gran possibilitat gràcies a la tecnologia moderna.

SV: El segle XX ha esdevingut el segle d'Hiroshima i Nagasaki, de la proliferació atòmica i de les primeres catàstrofes ecològiques. Pensa que durant el segle XXI es produirà una reconversió ètica dels organismes internacionals que acabi amb aquest model de desenvolupament tan destructiu per a la natura?

TH: Crec que hem arribat a un moment en la història que probablement serà el més dramàtic i el més important i excitant de tota la història de la humanitat, perquè crec que podem aprendre una cosa que hauríem d'haver après des de les primeres civilitzacions, i que no hem après encara, i és que si volem sobreviure i progressar en qualsevol sentit, econòmic o d'altre tipus, hem de viure en pau; i que no podem crear la pau amb armes.

Aquesta és una idea increïblement primitiva, que tenim des del bell començament: al començament, l'home lluitava amb els punys, però aleshores va pensar: "No, puc sentir-me més segur si fabrico un garrot". El fa i se n'oblida, i aleshores un altre fa un altre garrot, i l'altre pensa: "Jo seré més llest, i em faré una llança, de manera que pugui llançar-la abans que l'altre m'atrapi". I no pensa que també ho està fent l'altre, i aleshores tenim dos homes amb llança, i aleshores: "Aaaah! Jo faig un arc i una fletxa". I no es pensa que l'altre també ho pugui fer. I després sabem que existí la pólvora

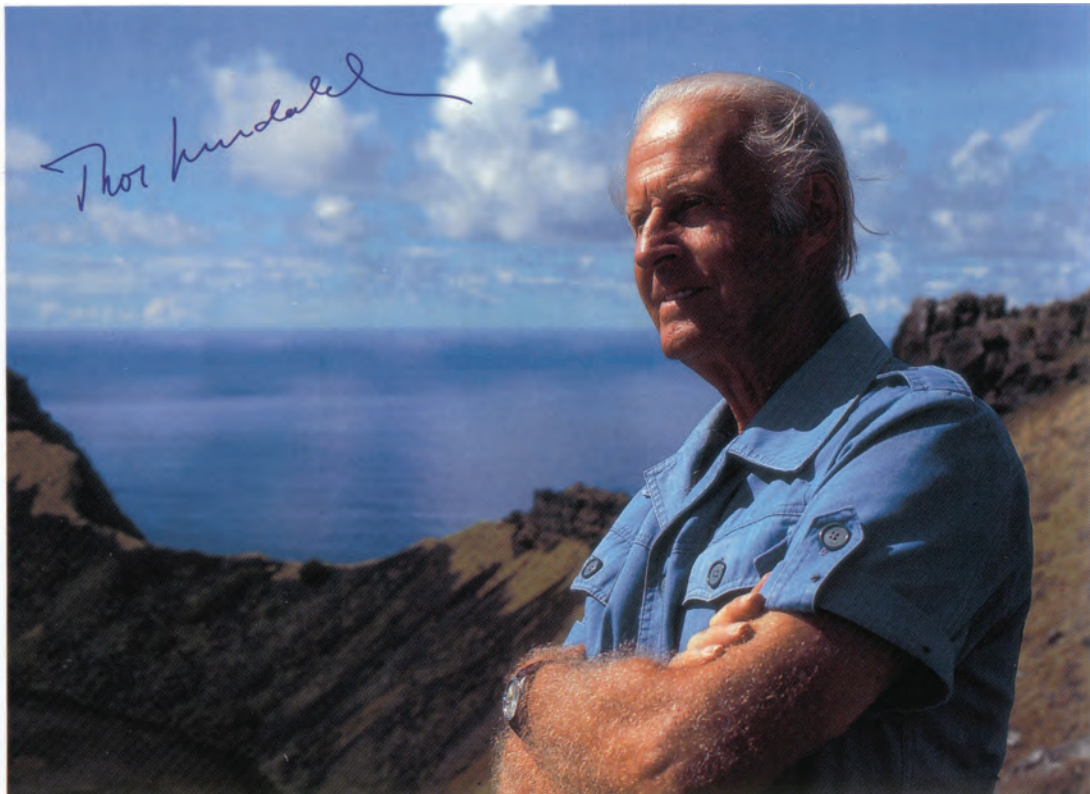
dels xinesos, que ells utilitzaven per a entreteniments i festivitats, i fem pistoles, i no pensem que els altres puguin fer el mateix. Fem també el mateix amb la dinamita, amb les bombes, i amb la bomba atòmica, i pensem que quan tinguem el *big bang* aquí, tindrem pau per sempre! I no pensem que l'altre farà el mateix.

Però on som, ara? Tothom té un botó connectat a la bomba atòmica, i estem aquí asseguts, com imbècils, pensant que aquesta és la manera de trobar la pau: "Reunim més poder, més armes, i tindrem pau". Mai no tindrem la pau d'aquesta manera! Tindrem pau quan ens organitzem i arribem a donar la mà als amics dels nostres amics, i quan no fem trobades davant d'una pistola. No hi ha valentia, no hi ha home que pugui sentir-se orgullós d'estar assegut amb un dit sobre el botó de la bomba atòmica. Això és un home?

Els nostres antecessors, els conqueridors, els vikings, com a mínim es trobaven per

combatre, però quina mena de valentia hi ha en el món modern, si és que es pot parlar de valentia?! Estàs assegut ben amunt, dins d'un avió, tan alt que el teu enemic no et pot tocar, i tu tires bombes sense saber què és el que estàs destruint! Hem d'anar més enllà d'aquest punt. Desafortunadament, necessitem les forces policials, necessitem forces militars, perquè hi ha massa crim als gens humans. Mai no podrem convertir-nos tots en àngels. Però hem d'adonar-nos que des del començament ens hem reunit en unitats cada vegada majors: des de les tribus vàrem ajuntar-nos en nacions, i ara arribem als grans blocs. Tot el que descobrim és que el poder sol no és suficient. Ens hem de reunir, i aleshores tindrem les nacions unides. Donem poder a aquesta nació unida on tots puguem treballar junts: no deixem que el més gran i més fort s'assegui allà, perquè el més gran i el més fort no és sempre el millor.

SV: Gràcies, és un gran missatge per al tercer mil·lenni.

Societat Catalana de Biologia

Filial de l'Institut d'Estudis Catalans
Secció de Ciències Biològiques

La Societat Catalana de Biologia va ser fundada a la fi del 1912 per tal de promoure i difondre les activitats relacionades amb la recerca en el camp de les ciències de la vida, com també la seva projecció social. En l'actualitat segueix el dinamisme gràcies a la col·laboració dels seus socis.

La SCB ha estat distingida amb la placa Narcís Monturiol 2003

Si vols estar al dia de les activitats científiques
Si vols conèixer els darrers avenços
Si vols actualitzar els teus coneixements
Si vols participar en l'organització de seminaris
Si vols rebre gratuïtament la publicació monogràfica anual
Si vols gaudir del 50% de descompte en la compra de publicacions de l'IEC
Si vols gaudir de descomptes en cursos i jornades
Si t'interessa la biologia...

FES-TE'N SOCI !!

<http://www.iecat.net/scb/>

Ciutadans i Ciència (C²)

Impulsant la comunicació i la divulgació científica

FUNDACIÓ
CATALANA
PER A LA
RECERCA

Pg. Lluís Companys, 23 - 08010 Barcelona
Tel. 93 268 77 00 - ciutadansciencia@fcr.es

www.fcr.es